

Олександр Бухтатий

завідуючий відділом забезпечення зв'язків з органами державної влади
Адміністрації Президента України, к.держ.упр.

ДЕРЖАВНА ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА: СВОБОДА СЛОВА VS СУСПІЛЬНА МОРАЛЬ

У статті досліджуються та аналізуються проблемні питання реалізації державної політики у сфері захисту суспільної моралі та гарантій дотримання принципів свободи слова і свободи вираження поглядів в умовах демократичного державотворення.

Ключові слова: свобода вираження поглядів і переконань, захист суспільної моралі, демократичне врядування.

Olexander Buhtaty

STATE INFORMATION POLICY: FREEDOM OF SPEECH VS PUBLIC MORALITY.

This paper investigates and analyzes the issues of state policy in the sphere of public morality and guarantees of freedom of speech and freedom of expression in a democratic state.

Keywords: freedom of speech, freedom of expression, protection of public morality, democratic governance.

Александр Бухтатий

ГОСУДАРСТВЕННАЯ ИНФОРМАЦИОННАЯ ПОЛИТИКА: СВОБОДА СЛОВА VS ОБЩЕСТВЕННАЯ МОРАЛЬ

В статье исследуются и анализируются проблемные вопросы реализации государственной политики в сфере защиты общественной морали и гарантий соблюдения принципов свободы слова и свободы выражения взглядов в условиях демократического правления.

Ключевые слова: свобода слова, свобода выражения взглядов и убеждений, защита общественной морали, демократическое правление.

Проблема пошуку балансу в питаннях щодо формування та реалізації державної інформаційної політики щодо забезпечення свободи слова та захисту етичних і моральних принципів у практиці державотворення, а також вироблення збалансованого підходу щодо врегулювання інформаційних відносин у сучасній системі державного управління, сьогодні не тільки не втрачає актуальності, а й набуває нових ознак і модифікацій.

Причиною цьому є гіперзростаючі обсяги інформації та засобів її поширення. Британський соціолог і публіцист Джон Кін (англ. John Keene) у праці «Мас-медіа і демократія» зазначав, що «максимізація свободи комунікацій вимагає розширення вибору, що, в свою чергу, потребує як урізноманітнення засобів комунікацій, за допомогою яких різні групи населення могли б спілкуватися, якщо у них виникає таке бажання, – так і визнання існування обставин, за яких свобода волевиявлення деяких громадян конфліктує із свободою волевиявлення інших» [7, с. 35].

Більшість дослідників погоджуються з думкою про те, що перші глибокі філософські аналізи і дискусії щодо побудови ідеальної моделі політичної системи беруть свій початок ще з часів Афінської демократії.

Очевидно, що питання інституалізації та балансування таких категорій, як «свобода вираження поглядів і переконань» та «суспільна мораль», не втрачають своєї актуальності і сьогодні, що забезпечує зв'язок визначеної теми із науковими та практичними завданнями, які сьогодні постають перед вітчизняною наукою з державного управління.

Ідея дослідження полягає у пошуку аргументації та логічної доказової бази про взаємозв'язок між рівнем

розвитку демократії з усталеними суспільними традиціями, культурними домінантами та існуючими практиками щодо забезпечення гарантій свободи слова і захисту етичних та моральних принципів, притаманних певному суспільству, у практиці сучасного державотворення, зокрема в частині законодавчих аспектів.

Наукові дослідження і публікації, період утворення перших з яких сягає часів VI–V сторіч до нашої ери, розкриває широке поле для дослідницької діяльності. Утопічні ідеї Сократа, Платона та Арістотеля досі перебувають на вістрі наукових та політичних дискусій, але більшість з них присвячувалась питанням пошуку ідеального державного устрою, оптимальної політичної системи, виборів, розподілу влади на гілки. Водночас питання регулюючої функції держави в інформаційних відносинах, зокрема з позиції моралі та етики, залишаються поза увагою.

Ми поставили собі за мету з'ясувати і визначити природу механізмів індивідуальної свободи вираження поглядів і переконань та державного регулювання у сфері захисту суспільної моралі у процесах демократичного державотворення, а також звернути увагу на питання цензури.

Аналіз результатів наукових досліджень і наукових праць, починаючи з найвідоміших давньогрецьких філософів та науковців і практиків сучасності, дає підстави зробити висновок про наявність певних неузгодженостей у поглядах з питань демократичного державотворення, що дає підстави визначити коло невирішених раніше частин загальної проблеми, пов'язаної з демократичними традиціями принципів свободи

вираження поглядів та переконань, яким присвячується означена стаття. Загалом, спокуса щодо наділення держави моралізаторською функцією озброюється закидами щодо суспільно дезінтегруючої, шкідливої та певною мірою асоціальної діяльності засобів масової інформації. Насправді ці звинувачення мас-медіа існували практично у всіх історичних етапах розвитку людської цивілізації.

І саме цей аспект – реакція держави і суспільства на «мас-медійні виклики» – ставав визначальним у визначенні вектору розвитку і рівня ефективності державного управління, що, згідно з Арістотелем (грец. Αριστοτέλης; 384 – 322 до н. е.), має забезпечувати «справедливе погодження цілої держави та узгодження законів з метою досягнення загального блага громадян» [3, с. 88], тобто системи, здатної вибудовувати такі інституції, які б врівноважували різновекторні потреби індивідуума та всієї громади, в тому числі щодо індивідуального права на свободу вираження своїх поглядів і переконань та дотримання принципів суспільної моралі й етики.

☞ Сучасне позиціонування понять «свобода слова», «свобода вираження поглядів» у діяльності більшості європейських держав знайшло відображення у положеннях статті 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, підписаної Урядами-членами Ради Європи від 4 листопада 1950 року, якими визначається право кожного на свободу вираження поглядів. Причому, це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів. Здійснення цих свобод може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки [8].

Загалом «вільне слово» як політичний інструмент набуло вагомий ваги у давньогрецьких державах-полісах. Характерно, що цим інструментом могли користатися не тільки привілейовані верстви, а фактично кожен громадянин давньогрецьких держав-полісів. К. Кулле (фр. Corinne Coulet), досліджуючи питання функціонування засобів масової інформації в Давній Греції, також відзначає, що «судячи з текстів, висловлюватись можна було вільно» [9, с. 32]. Для того, щоб з'ясувати межі свободи висловлювань давньогрецького громадянина, на нашу думку, потрібно звернутися до праць класиків того періоду.

Зокрема, зауважимо, що Арістотель надавав своє визначення поняттю «етика», яка в його розумінні означала «життєву мудрість; етика – це вчення про моральність, про прищеплення людині діяльно-вольових, духовних якостей, необхідних їй в першу чергу для суспільного життя, а вже потім в особистому; вона вчить практичним правилам поведінки і стилю життя окремого індивідуума, водночас не перетворюючись внаслідок цього на індивідуалістичну етику. Арістотель не осмислював окремої людини (громадянина) поза полісом, для нього людина – істота суспільно-політична. Етика Арістотеля тісно пов'язувалась з політикою, вченням про сутність і задачі держави» [2, с. 134].

Разом з тим, якщо поставити питання, чому у творах Арістотеля практично не розглядається проблематика свободи слова та свободи вираження поглядів, то, на нашу думку, відповідь криється в самому дусі та ідеї тих творів, які ґрунтуються саме на унікальній фундаментальній основі, збудованій на принципах свободи особистості в «справедливій державі». Іншими словами, Арістотель не розглядає проблему свободи слова,

бо її не існувало у сучасному розумінні цього значення. Свобода вираження свої думок вважалася природним правом громадянина. Сучасний російський дослідник Ю. Андрєєв пояснює факт виникнення «грецького чуда» феноменом «бінарної опозиції», сутність якого полягає у повазі до традиційних для суспільства моральних норм та бунтарством, неприйняттям поведінкових норм, які диктуються волею колективу і суспільною думкою. Автор, досліджуючи питання «грецького чуда», звернув увагу на те, що на відміну від більшості стародавніх суспільств, які розвивались більш-менш ізольовано і, як правило, замкнених на собі, автократично (класичними прикладами можуть слугувати Єгипет і Китай), грецьке суспільство було суспільством відкритого типу, іншими словами, орієнтовним на широкі контакти із зовнішнім світом з метою обміну не тільки різними матеріальними цінностями, але і різноманітною інформацією [1, с. 12].

Крім того, зауважимо на однозначній позиції Арістотеля стосовно недоцільності обмежувати ці свободи, адже «користуватися словом більш притаманно людській природі, аніж користування тілом. Якщо ж хтось скаже, що людина несправедливо користується цією здатністю слова, може зробити багато шкоди, то це зауваження можна однаково віднести до всіх благ, виключаючи добродійність, і переважно до всіх, які найбільш корисні, як наприклад, до сили, здоров'я, багатства, воєначальства: людина, користуючись цими благами як належить, може принести багато користі, а несправедливо – дуже багато шкоди» [2, с. 750]. Арістотель відзначав, що запропоновані Платоном заходи щодо подолання соціального зла (розколу суспільства на ґрунті релігійних вірувань, театральних майданчиків чи у віршах поетів) можуть призвести до негативних результатів, абсолютно протилежних очікуваним.

Створюючи свій алгоритм побудови ідеальної держави, інший класик давньогрецької філософії Платон виробив низку прогресивних рекомендацій щодо порядку формування судової системи, організації виборів органів влади та забезпечення контролю за її діяльністю, але водночас виявив закомплексованість та клерикалізм у питаннях свободи вираження поглядів «вільними громадянами ідеальної держави».

Єдиним неприпустимим аспектом у здійсненні комунікацій Арістотель вважав «лихослів'я», викорінення якого вбачав у досить простому заході – «нехай буде один закон для всіх, а саме такий: нехай ніхто нікого не лихословить» [11, с. 400]. Філософ вважав, що висміювання дозволяється, але лише в тому випадку, якщо воно відбувається без гніву, як забава. В іншому випадку особу буде визнано негідним громадянином та порушником законів [2, с. 401]. «Особливо не допускаймо лихослів'я в середовищі молоді: треба, щоб вони не говорили самі й не чули від інших чогось подібного» [3, с. 211]. Найвищою мірою покарання за лихослів'я, на думку філософа, могло бути позбавлення громадянських прав, «бо такі провини притаманні тільки рабам і не сумісні з гідністю вільно народженої людини» [3, с. 211].

Водночас аналіз Платонівських думок щодо шляхів, методів та інструментів побудови ідеальної держави, що були викладені у «Законах», дає підстави стверджувати, що цей давньогрецький філософ не тільки не вбачав позитиву у становленні демократичної моделі державного устрою, а й наголошував на необхідності державного регулювання суспільних відносин у сфері релігії та мистецтва. Фактично у «Законах» наголошується на необхідності цензури.

Платон, обговорюючи процедуру формування справедливого законодавства та, очевидно, шукаючи найліпшу форму державного правління, зазначав, що «поет не має творити нічого наперекір звичаям держави, наперекір справедливості, красоті та блага. Свої творіння він не повинен показувати нікому з приватних осіб, перш ніж не покаже їх призначеним для цього суддям та охоронцям законів та не отримає від них схвалення» [11, с. 253]. Продовжуючи тему мистецтва філософ визнав, що «в музичному мистецтві є багато прекрасних давніх творів старих поетів. Ніщо не заважає вибрати з них те, що відповідає і притаманне державі, яка будується. Оцінниками їх будуть обрані особи не молодші за п'ятдесят років. Вони здійснять вибір із давніх творів і допустять те, що видасться підходящим; зовсім неподходящі твори вони відкинуть; твори з недоліками вони багаторазово піддадуть виправленню» [11, с. 254].

Фактично цією тезою Платон заперечив, можливо, й утопічні на той час складники ідеалів еллінської демократії, які вперше задекларували ідеали свободи слова та свободи вираження поглядів, які врешті знайшли своє міжнародне визнання в середині ХХ сторіччя. Сподівання філософа на ефективність діяльності різноманітних «таємних рад», метою яких є визначення «якості» релігійних порядків, театральних вистав та творів поетів, довели свою неспроможність. Більш того, на нашу думку, саме свобода слова та свобода вираження поглядів стали тими рушійними силами, які дали поштовх до утворення феномену «грецького чуда» та еллінської демократії.

Досить непривабливо виглядають і думки Платона щодо театру, який вважається одним з невід'ємних публічних інститутів давньогрецької демократії. «Невже більш ганебно Гомеру, Тіртею та іншим поетам погано викласти в своїх творах погляди на життя та на його уклад, ніж Лікургу, Солону і взагалі тим, хто став законодавцем, написав твори? – запитував філософ. – Або правильніше, щоб зі всіх творів, які існують у державі, твори, написані про закон, частіше розгорталися читачем, оскільки вони значно прекрасніші та корисніші? І щоб твори інших письменників були узгоджені з цими або у випадку різночитань піддавались би висміянню?» [11, с. 312]. Про силу і значущість театру в давньогрецькому полісі зазначає французька дослідниця К. Кулле. Грецька трагедія майже завжди критична, вона торкається функціонування демократії, політичних уподобань, афінської імперської політики, державних діячів. У ній популярних людей критикують і навіть висміюють. Ю. Андрєєв також зазначав, що скандальні політичні процеси проти кращих людей держави назавжди покрили ганьбою афінську демократію, безжалюно висміював в своїх комедіях батько давньогрецької комедії Арістофан (грец. Ἀριστοφάνης ; 444 – 380 до н. е.), який не боявся кидати в обличчя афінському народу з театральних містків гірку правду про нього [1, с. 90].

На нашу думку, Платон, запропонувавши встановити жорсткий державний контроль як щодо питань релігійних, так і стосовно мистецтва, виразив зневіру в те, що дало змогу утворити феномен давньогрецької демократії – свободу особистості, зокрема у вираженні своїх поглядів та переконань.

Російський дослідник Ю. Андрєєв зазначив, що «на загальному фоні історії Давнього світу, та й не тільки давнього, грецька цивілізація сприймається як дещо і насправді незвичайне, як деяке чудо, або якщо перейти на мову науки, як різке відхилення від загальних норм, як неповторне, унікальне явище, що ніде і ніколи більше

не зустрічалось в історії людства» [1, с. 9]. На нашу думку, саме свобода і право кожного самостійно визначати свою позицію та брати участь у вирішеннях як питань суспільно-політичних, так і щодо творів мистецтва, є тим каталізатором, який дозволяє винайти оптимум у суспільстві.

Сучасний італійський історик-медієвіст Умберто Еко (іт. Umberto Eco) резонно зауважив, що будь-які заборони або «табу не “проголошуються” шляхом морального чи інтелектуального декрету, табу формується тисячолітнім відстоюванням в темних глибинах колективного підсвідомого (з тих же причин, з яких нейтральна мережа здатна діяти сама по собі до еквілібру). Так, все так, табу не можна призначити, воно само призначається» [16, с. 11–12].

У цьому аспекті доцільно зазначити, що у ряді європейських держав проблеми захисту суспільної моралі відносяться до компетенції різних державних та громадських органів.

Унікальний досвід у галузі свободи вираження поглядів і переконань має Королівство Швеція, в якому у сфері захисту суспільної моралі діє медійна рада. Загалом, законодавство Швеції під свободою преси визначає право кожного громадянина видавати твори без раніше встановлених будь-яким органом державної влади перешкод, притягатись до відповідальності тільки у встановленому законом суду за зміст творів, крім тих випадків, коли їх зміст явно не суперечить закону, ухваленому з метою охорони суспільного порядку, який водночас не може обмежувати право на суспільну інформованість. Жоден твір до публікації не може бути цензуровано і його відтворення не може бути заборонено. Крім того, шведські законодавці зробили наголос на важливості «найбільш широкої свободи інформації у політичній, релігійній, профспілковій, науковій і культурних сферах діяльності» [5, с. 705].

Позитивним прикладом «довготерпіння і толерантності» є ставлення до преси у Сполученому Королівстві Велика Британія. Так, політичний скандал з незаконним збиранням інформації журналістами газети «News of the World» (входила до складу медіа-імперії News Corp. Руперта Мердока), що мав місце у Великобританії у 2011 році, вивів цю проблему на поверхню суспільно-політичних відносин. В результаті було створено спеціальну слідчу комісію, яку очолив лорд-суддя Брайан Левесон (англ. Brian Henry Leveson). Не дивлячись на те, що у висновках комісії було зазначено на необхідності створення «сильного і незалежного наглядового органу за діяльністю ЗМІ, оскільки прийшов час, щоб політики виконали свої обіцянки і відставили в бік свої особисті відносини з власниками та редакторами засобів масової інформації» [6], урядовці не підтримали цю позицію і відзначили, що подібні питання мають вирішуватись органами саморегулювання преси. Відзначимо, що питаннями захисту суспільної моралі у Великобританії переймається Відомство з питань стандартів реклами, Британський державний інститут сім'ї та батьківства та Британський комітет з класифікації фільмів.

Про ефективність діяльності Польської Ради етики ЗМІ свідчить закриття у червні 2012 року ранкової радіопрограми «Poganny WF» на варшавському радіо «Eska Rock». Рада визнала висловлювання радіоведучих Фігурського та Воевудського проявом ксенофобії, різючої грубості і мовою ненависті, після чого їх було звільнено з роботи, а програму закрито [14].

У Федеративній Республіці Німеччина питання захисту суспільної моралі врегульовується Законом «Про

охорону молоді», яким передбачена діяльність Федерального органу контролю за носіями інформації, що чинять негативний вплив на молодь, що створюється Федеральним Урядом (до складу якого входять Голова, який призначається Федеральним Міністерством з питань сім'ї, осіб похилого віку, жінок та молоді; засідателі по одному від кожної федеральної землі, які призначаються відповідними земельними урядами, та інші засідателі, які призначаються Федеральним Міністерством з питань сім'ї, осіб похилого віку, жінок та молоді). Сфера дії цього органу стосується прийняття рішень про включення до списку носіїв інформації, що чинять негативний вплив на молодь, та про виключення їх з такого списку.

Крім цього, вищий земельний орган влади або організація добровільного самоконтролю присвоює фільмам, кінопрограмам та ігровим програмам індекси. При цьому, вищий земельний орган влади може укласти договір з організацією добровільного самоконтролю, за яким дозволи та індексація, які видаються (здійснюється) організацією добровільного самоконтролю, є рівноцінними з дозволами та індексацією, що видані (здійснені) вищими земельними органами влади всіх Федеральних земель.

У Республіці Франція право на телерадіомовлення надається самостійним державним органом – Вищою радою з аудіовізуальних засобів, утвореною відповідно до Закону «Про вільне мовлення». Склад Вищої ради: три члени призначаються Президентом Французької Республіки, три члени – Головою Національних Зборів, три члени – Головою Сенату.

Вища рада видає дозволи на використання частот; гарантує забезпечення незалежності державних телерадіокомпаній, контролює дотримання порядку свободи конкуренції та гарантує об'єктивність подачі інформації; стежить за дотриманням та охороняє права дітей та підлітків (для чого вводяться конкретні вікові обмеження для перегляду тих чи інших телепередач); сприяє збереженню та пропаганді французької мови та культури. До повноважень ради належить накладення санкцій на телеканали, вона може ініціювати також судові розгляди.

Контроль над змістом фільмів, що виходять в прокат в кінотеатрах Французької Республіки, покладено на Комісію з класифікації фільмів, яка здійснює рейтингування кінопродукції за віковими критеріями у разі наявності в ній насильства, жорстокості та еротичності і видає висновки, на підставі яких Міністерство культури Французької Республіки підписує дозвіл на прокат.

У Королівстві Данія функціонують: Національне агентство з питань ІТ та телекомунікації Міністерства з питань досліджень, інновацій та вищої освіти, Данська медіарада для дітей та молоді Міністерства культури Королівства Данії, Національне агентство споживачів, що входить до складу Міністерства економіки та внутрішніх справ Королівства Данії, а також Міністерство з питань дітей та освіти Королівства Данія.

У Литовській Республіці законом «Про громадську інформацію» у Литві передбачено діяльність Комісії з етики журналістів і видавців, як органу саморегулювання розповсюджувачів публічної інформації, що складається із 12 членів (по одному представнику від Литовського центру з прав людини, Асоціації психіатрів Литви, Литовської єпископської конференції, Асоціації видавців періодичної преси Литви, Асоціації Литовського радіо і телебачення, Асоціації кабельного телебачення Литви, Асоціації регіонального телебачення, Союзу журналістів Литви, Товариства журналістів Литви, Центру жур-

налістики Литви, Литовського Національного радіо і телебачення).

Комісія, зокрема, здійснює нагляд за дотриманням розповсюджувачами публічної інформації, встановленого законами та іншими правовими актами, порядку публічного показу, тиражування і розповсюдження кінофільмів, відеофільмів і відеопрограм, публічного показу заходів еротичного характеру, розповсюдження видань еротичного і насильницького характеру.

Закон «Про захист неповнолітніх від негативного впливу публічної інформації» визначає критерії публічної інформації, яка негативно впливає на психічне здоров'я неповнолітніх, їх фізичний, розумовий або моральний розвиток, порядок її розповсюдження, а також права, обов'язки і відповідальність розповсюджувачів та інших учасників, журналістів та органів, що здійснюють нагляд за їх діяльністю.

Нагляд за виконанням вказаного Закону здійснює інспектор з журналістської етики, який, зокрема, стежить за реалізацією положень вказаного Закону, співпрацює з державними органами та органами самоврядування, неурядовими та іншими організаціями, надає рекомендації розповсюджувачам публічної інформації, журналістам та іншим зацікавленим особам щодо застосування вказаного Закону, розробляє нормативно-правові акти, спрямовані на реалізацію Закону, розглядає скарги у зв'язку з порушенням Закону.

В Україні питання проблеми захисту суспільної моралі було вирішено врегулювати в законодавчому рівні. 20 листопада 2003 року прийнято Закон України «Про захист суспільної моралі», який дав визначення поняттю «суспільна мораль – система етичних норм, правил поведінки, що склалися у суспільстві на основі традиційних духовних і культурних цінностей, уявлень про добро, честь, гідність, громадський обов'язок, совість, справедливість» [12].

Крім того, було запроваджено державне регулювання контролю обігу продукції, що негативно впливає на суспільну мораль – порядок й умови обігу відповідної продукції та контроль за ним, вироблення правових механізмів і встановлення прав та обов'язків органів державної влади, органів місцевого самоврядування, установ і організацій усіх форм власності із забезпечення захисту суспільної моралі [12].

Законом передбачено, що державний нагляд за дотриманням вимог цього Закону та чинного законодавства у сфері захисту суспільної моралі в межах своєї компетенції здійснюють Міністерство культури України, Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство юстиції України, Міністерство освіти і науки України, Міністерство внутрішніх справ України, Генеральна прокуратура України, Державна митна служба України, Державний комітет телебачення і радіомовлення України, Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення, а також Національна експертна комісія України з питань захисту суспільної моралі. Склад комісії затверджується Кабінетом Міністрів України, його діяльність фінансується з Державного бюджету України.

Національна комісія є постійним позавідомчим державним експертним і контролюючим органом, який діє відповідно до цього Закону та чинного законодавства України і є відповідальним за утвердження здорового способу життя, належного стану моральності суспільства, контролює обіг продукції і видовищних заходів сексуального чи еротичного характеру.

Рішення Національної комісії, прийняті в межах її повноважень, є обов'язковими для розгляду централь-

ними і місцевими органами влади, засобами масової інформації всіх форм власності, а також фізичними та юридичними особами.

Таким чином, в Україні де-факто утворено державний орган, на який покладено функції цензурування інформаційної продукції.

Так, у Законі України «Про захист суспільної моралі» визначено, що одними з основних напрямів державного регулювання обігу інформаційної продукції, що впливає на суспільну мораль, є: формування єдиної комплексної системи забезпечення захисту моральних засад і утвердження здорового способу життя у сфері інформаційної діяльності, освіти та культури.

Таблиця 1.

Основні завдання, обов'язки та права Національної експертної комісії України з питань захисту суспільної моралі [12]

—	Обов'язки	Права
розробка засад державної політики; аналіз процесів і тенденцій, що відбуваються у сфері захисту суспільної моралі, розробка рекомендацій для органів державної влади та місцевого самоврядування з їх правового регулювання; контроль за дотриманням чинного законодавства України у сфері захисту суспільної моралі;	аналіз теле-, радіо-, відеопродукції, репертуару кінотеатрів, друкованої продукції засобів масової інформації, а також видовищних заходів; попередження розповсюдження та заборона демонстрації інформаційних матеріалів, які завдають шкоди моральності суспільства; створення архіву та бібліотеки матеріалів еротичної проблематики, порнографічного характеру та матеріалів, що пропагують насилля і жорстокість; розгляд скарг громадян про порушення вимог законодавства у сфері захисту суспільної моралі та вжиття належних заходів реагування відповідно до своїх повноважень.	отримувати від органів державної влади і місцевого самоврядування, засобів масової інформації інформацію з питань, визначених цим Законом; отримувати копії фільмів, теле- і радіопрограм, продукцію друкованих засобів масової інформації; проводити у межах своєї компетенції перевірки діяльності засобів масової інформації, установ і організацій всіх форм власності; викликати представників засобів масової інформації; вносити пропозиції стосовно притягнення засобів масової інформації, які порушують законодавство у сфері захисту суспільної моралі, до відповідальності; ініціювати питання про припинення дії ліцензії на діяльність з обігу продукції і видовищних заходів сексуального характеру, за умови виявлення порушень цього Закону

Таким чином, аналіз дає підстави стверджувати, що цей державний орган з порушення Конституції України може виконувати функції державного цензора, що по-перше, є неприйнятним у демократичній країні, а по-друге, суперечить європейським стандартам у сфері медіа. Тому, незважаючи на масштабність змін у політичній системі і економічних відносинах, Україна досі має всі підстави характеризуватися як країна «перехідного типу» з точки зору демократичних стандартів у сфері мас-медіа.

Механізм врегулювання зазначеного питання було передбачено в Указі Президента України від 9 грудня 2010 року № 1085 «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади», відповідно до якого передбачалася вирішити в установленому порядку питання щодо ліквідації Національної експертної комісії України з питань захисту суспільної моралі [13].

Водночас, потрібно звернути увагу на епізодичність зазначеного рішення та його неузгодженість в процесі подальшого впровадження реформи системи центральних органів виконавчої влади. Насамперед це пов'язано з остаточною невизначеністю завдань та повноважень відповідних органів державної влади. Так, за період з 2010 по 2011 роки відповідними Указами Президента України були затверджені положення всіх центральних органів влади. Водночас, вимоги Закону України «Про захист суспільної моралі», яким покладаються за-

значені функції на Міністерство культури, Міністерство охорони здоров'я, Міністерство юстиції, Міністерство освіти і науки, Міністерство внутрішніх справ, Державний комітет телебачення і радіомовлення, не були враховані.

Розв'язання цієї проблеми вимагає тісної координації діяльності громадських об'єднань, закладів культури та освіти, засобів масової інформації та відповідних державних органів в частині підвищення освітньо-культурного рівня кожного члена суспільства, впровадження високих стандартів інформаційної культури тощо.

Підсумовуючи викладене, можна зазначити, що демократичні ідеї свободи слова нерозривно пов'язані з об'єктивною реальністю суспільного розвитку на всіх його етапах.

Незважаючи на вкрай ідеалізований характер деяких з них, більшість все ж мають реальне підґрунтя, що спирається на існуючу практику побудови системи державного управління у європейських демократичних країнах.

За великим рахунком, ці ідеї вийшли за рамки свого історичного періоду і вказали вектор розвитку науці державного управління, в тому числі в аспектах формування та реалізації державної інформаційної політики. Впровадження у практику державного управління загальноновизнаних демократичних стандартів свободи слова, свободи вираження поглядів та переконань, дають змогу підвищити ефективність реалізації основних

функцій держави, підняти їх якісно новий рівень, заснований на приматі свободи інформації, відповідальності, культури та освіченості громадян.

Встановлення балансу між свободою слова та суспільною мораллю має відбуватися, зокрема, шляхом ліквідації Національної експертної комісії з питань захисту суспільної моралі та продовження реформування системи центральних органів виконавчої влади.

Головна ідея полягає у диференціюванні «моралізаторської» функції держави на відповідні складові у сфері освіти, інформаційних відносин, культури, захисту здоров'я, правоохоронної діяльності тощо та покладення на законодавчо визначені державні органи завдання щодо реалізації відповідно до компетенції функції захисту суспільної моралі.

Механізми захисту суспільної моралі мають формуватися не державою, а суспільством, та ґрунтуватися на притаманних саме йому культурних, етичних, освітніх нормах.

Перспективи здійснення дослідження ґрунтуються на сучасних процесах демократичного державотворення, основна ідея яких полягає у реформуванні системи правових засад щодо захисту моральності у суспільстві, ґрунтуючись на загально визначених нормах і принципах міжнародного права й міжнародних договорів України.

Література.

1. Андреев Ю. Цена свободы и гармонии. Несколько штрихов к портрету греческой цивилизации / Ю. Андреев. – СПб. : Алетейя, 1998. – 434 с.
2. Аристотель. Этика. Политика. Риторика. Поэзия. Категории. / Аристотель. – Мн. : Литература, 1998. – 1392 с.
3. Аристотель. Политика / Аристотель ; [пер. з давньогр. О. Кислюка]. – К. : Основи, 2003. – 239 с.
4. Баммель Г. Демокрит в его фрагментах и свидетельствах древности / Г. К. Баммель. – М. : Государственное социально-экономическое издательство, 1935. – 382 с.
5. Блохин Н. Конституции и законодательные акты буржуазных государств (XVII–XIX вв.). [сборник документов]. / Н. Н. Блохин/ – М. : Государственное издательство юридической литературы, 1957. – 588 с.
6. Британский судья приговорил прессу. Закон о СМИ расколол Великобританию // Газета «Коммерсантъ». – № 228/П (5013). – 3 декабря 2012.
7. Кін Джон. Мас-медіа і демократія / Джон Кін ; [пер. з англ. О. Гриценко]. – К. : К.І.С., 1999. – 134 с.
8. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод / Офіційний вісник України. – 2006. – № 32. – ст. 2371.
9. Куле К. СМИ в Древней Греции: сочинения, речи, разыскания, путешествия... / Коринн Куле ; [пер. с фр. С. Кулланды]. – М. : Новое литературное обозрение, 2004. – 256 с.
10. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник/ Ред.-упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенко; За науковою редакцією В. В. Різуна. – К. : Центр вільної преси, 2012. – 352 с.
11. Платон. Законы / Платон ; [пер. с древнегреч. А. Лосева, В. Асмуса, А. Годи]. – М. : Издательство «Мысль», 1999. – 832 с.
12. Про захист суспільної моралі. Закон України від 20 листопада 2003 р. 1296-IV // Офіційний вісник України – 2003. – № 52 (частина 1). – стаття 2736.
13. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади. Указ Президента України від 9 груд-

ня 2010 року № 1085 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 94. – ст. 3334.

14. Радіопрограму, в якій образили українок, закрили. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.polradio.pl/5/38/Artykul/103918>.

15. Себайн Джордж Г. Історія політичної думки / Джордж Г. Себайн, Томас Л. Торсон ; [пер. з англ.] – К. : Основи, 1997. – 838 с.

16. Эко Умберто. 5 эссе на темы этики / Умберто Эко; [пер. с итал. Е. Костюкович]. – СПб. : Симпозиум, 2005. – 160 с.